

Novoszáth Péter

Karcsúsított kormányzás és rezsicsökkentés

Lean Governance and Utility Price-Cutting Policy

Összefoglalás

Magyarország nemzetközi összehasonlításban is kirívóan kiszolgáltatottá vált az elmúlt évtizedekben a nagy multinacionális, transznacionális vállalkozásokkal szemben. A külföldi vállalkozások által realizált profit is nálunk volt az egyik legmagasabb. Mindezek jelentősen felerősítették a globalizáció, illetve a pénzügyi és gazdasági válság számos negatív következményét. A pénzügyi és gazdasági válság, illetve a válság kezelésének a tapasztalatai megerősítették azt a paradigmát, hogy a közjó absztrakt normarendszerének érvényesítése érdekében az államnak kell egyre inkább értékrementő és értékvédő szerepet vállalnia a politikai, gazdasági és társadalmi szférában. A magyar kormány ennek szellemében hosszú távú változásokat kíván végrehajtani, amelyek célja, hogy a szennyvíz-, ivóvíz-, gáz-, áramszolgáltatás, a távfűtés, a hulladékkezelés és a közétkeztetés területén a közszolgáltatásokat nonprofit jelleggel biztosítsa az állam annak érdekében, hogy ne a közszolgáltatók profitja, hanem a lakosnál maradó jövedelem növekedjen. Az Európai Unió ezzel szemben olyan szabályt kíván bevezetni, amely megtiltana a tagországoknak, hogy maguk határozzák meg a különféle közműszolgáltatások árát. Be akarják tiltani a rezsicsökkentést.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: D10, D12, D18, D23, D43, E64, H3, L5,

Kulcsszavak: fogyasztási közgazdaságtan, fogyasztóvédelem, szervezeti magatartás, jövedelempolitika, árpolitika, szabályozások

DR. NOVOSZÁTH PÉTER, a közgazdaság-tudomány kandidátusa, egyetemi docens, Nemzeti Közszerződési Egyetem, ÁKK Közpénzügyi Kutatóintézet (Novoszath.Peter@uni-nke.hu).

Summary

Over the past few decades, Hungary has become flagrantly vulnerable even in an international comparison to large multinational and transnational companies. The profit realized in Hungary by foreign companies was also among the highest. All these greatly augmented the numerous negative consequences of globalization and of the financial and economic crisis. The experiences gained of crisis management reinforced the paradigm that in order to enforce the abstract normative system of the common good, the state must increasingly undertake a value-creating and value-protecting role in the political, economic and social spheres. In this spirit, the Hungarian Government intends to implement long-term changes aimed at providing the public with non-profit services in the field of waste water management, drinking water, gas and electricity supply, district heating, waste management and public catering in order to increase the income remaining with the general public rather than the profits of public service providers. The European Union, in contrast, wants to introduce a regulation that would prohibit the Member States to set the prices of the various utility services. They want to prohibit utility cost cut.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: D10, D12, D18, D23, D43, E64, H3, L5,
Keywords: consumer economics, consumer protection, organizational behaviour, income policy, price policy, regulation

BEVEZETÉS

Ma már közismert tény, hogy Magyarország sokkal előbb jutott válságos helyzetbe, mint ahogy maga a világgazdaság válságba került volna. Nálunk komoly lassulás és más jelek is mutattak arra, hogy komoly bajok vannak a globalizáció folyamatához való alkalmazkodásunkban, melyre a külső környezet negatív változásai ráerősítettek. Fontos ismernünk, milyen külső kényszerítő körülményeket diktál egy ország számára, így hazánk számára is a gazdasági globalizáció folyamata, melyhez tudnunk kell alkalmazkodni. Ez nyilvánvalóan nem jelenthet behódolást, inkább olyan pozitív alkalmazkodásra van szükség, ahol a lokalitás érdekei is érvényesülni tudnak. Hasonló kihívásokkal áll szemben a világ számos országa. El kell fogadnunk a tényt, hogy nem tudjuk megváltoztatni a világot a maga teljességében, a magunk környezetét azonban jelentős mértékben alakíthatjuk. Számos negatív folyamat következményeit orvosolni tudjuk, és képesek vagyunk olyan módon alkalmazkodni, hogy a folyamatokban benne rejlő lehetőségek az előnyünkre váljanak.

Ilyen meghatározó trend az állampolgárok és az üzleti vállalkozások elvárásainak növekedése, a gazdasági integráció negatív hatásaival kapcsolatos kormányzati szerepvállalásra vonatkozóan (Feser, 2007). Döntő részben a globalizáció bővülése és elmélyülése, valamint a következményeként kitört pénzügyi és gazdasági válság negatív következményei és az azokra nem reagáló, illetve téves válaszokat adó, éppen a negatív

hatásokat felerősítő kormányzati politika vezetett odáig 2002 és 2010 között Magyarországon, hogy a választópolgárok kétharmados egységben döntöttek arról, nálunk is a globális folyamatokat is befolyásolni képes állami aktivitás erősítése és a negatív hatásokkal szemben jóval erősebb kormányzati fellépés szükséges.

Az elmúlt évtizedekben Magyarország nemzetközi összehasonlításban is kirívóan kiszolgáltatottá vált a multinacionális, transznacionális vállalkozásokkal szemben. Mindezt leginkább az támasztja alá, hogy 2008-ban, a válság kitörésekor a pénzügyi mérleg nálunk mutatta a legnagyobb többletet, vagyis a tőkeáramlás mértéke (pénzszivattyú) nemzetközi összehasonlításban Magyarország esetében volt a legnagyobb Izland után, megelőzve Görögországot.

Ezen túlmenően a külföldi vállalkozások által realizált profit is nálunk volt az egyik legmagasabb (OECD, 2010:179, 231, Figure J.4.1), és az importpenetráció mértéke is kimagasló volt (OECD, 2010:77, Figure C.10.2), valamint a pénzügyi szektorban a külföldi vállalatok befolyása szintén kiugróan magas volt nemzetközi összehasonlításban (OECD, 2010:165, Figure I.5.3). A technológiai mérlegünk (OECD, 2010:129, Figure F.7.4) erősen negatívvá vált, és a kutatás-fejlesztési tevékenységek működtetésében is a multinacionális vállalatok meghatározó súlya vált jellemzővé. Az élelmiszerek, italok és dohánytermékek forgalmazása és a nagy- és kiskereskedelem terén a külföldi vállalkozások kiemelkedő részesedést értek el Magyarországon (OECD, 2010:163, Figure I.4.1). A hazai eredetű hozzáadott érték alacsony maradt nemzetközi összehasonlításban (OECD, 2010:209, Figure L.1.1) Mindezek jelentősen felerősítették a globalizáció és a pénzügyi és gazdasági válság számos negatív következményét, többek között ezért is volt Magyarországon a legnagyobb a gazdasági visszaesés a válság kitörésekor, és került a gazdaság minden területen összeomlásközeli állapotba.

A pénzügyi és gazdasági válság, illetve kezelésének a tapasztalatai megerősítették azt a paradigmát, hogy a közjő absztrakt normarendszerének érvényesítése érdekében az államnak kell egyre inkább értékteremtő és értékvédő szerepet vállalnia a politikai, gazdasági és társadalmi szférában. Ez nem jelenti a társadalomtól való elkülönülést, éppen ellenkezőleg: az állam autonómiája széles körű társadalmi beágyazottság, a társadalom különféle szereplőivel, szervezett érdekcsoportjaival történő párbeszéd – többek között ezt szolgálja a Nemzeti Konzultáció –, valamint az ebből nyert felhatalmazás alapján és birtokában szolgálja a gazdasági-társadalmi fejlődést.

A NEMZETI KONZULTÁCIÓ, MINT A KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKEK MEGJELENÍTÉSÉNEK ÚJ ESZKÖZE

A döntéshozóknak mindig tisztázniuk kell, hogy az általuk meghozandó döntések, intézkedések, sőt meg nem hozott intézkedéseik milyen hatással lesznek nemcsak az érintett társadalom, közösség egészére, hanem gyakorlatilag minden egyes állampolgárra. Olyan döntési rendszert kell működtetniük, amely a különféle gazdasági vagy más szakmai szempontok racionalitásának vizsgálatán felül az érintett emberek sorsára is tekintettel van, ezért a döntések nem válnak személytelenné (Novoszáth, 2011:341–357).

A közösségi értékek koncepciója, szemben a korábban elterjedt új közszolgálati menedzsment-irányzatokkal, lehetőséget nyújt arra, hogy jól használható módon gondolkodjunk a közpolitika céljairól és teljesítményéről. Egyúttal mérhetővé teszi mindazoknak a tevékenységeknek a teljesítményét, eredményességét, amelyeket az állam maga végez vagy finanszíroz a köz szolgálatában (beleértve azokat a szolgáltatásokat is, amelyeket az állam finanszíroz, de valójában más szervezetek, például magánvállalatok vagy nonprofit szervezetek végeznek). A közösségi értékek lényegesen szélesebb horizontú értékmérők, mint amelyet valaha a közszolgálatimenedzsment-teóriák eddig használtak, beleértve a legújabb közszolgálatimenedzsment-koncepciókban megfogalmazottakat is, mivel a teljesítmények értékelése mellett a bizalom és a legitimitáció változását is értékeli (Mulgan, 2008). Ráadásul olyan kérdéseket is megvizsgál, mint a méltányosság, az erkölcsiség és az átláthatóság. A jelenleg nálunk is elterjedt és alkalmazott új közszolgálatimenedzsment-teóriák a legtöbb esetben nem térnek ki, vagy nem súlyuknak megfelelően értékelik e tényezőket és a gazdasági, társadalmi következményeket (Cole-Parston, 2006:188). Ha csupán hagyományos pénzügyi mutatókra támaszkodva akarjuk megítélni a közigazgatás, a közszolgáltatások egészének vagy egy-egy szeletének, projektjének sikerét, hibát követhetünk el: olyan területeket fogunk támogatni, amelyek nem termelnek valódi értéket, és nem biztosítunk forrásokat olyan területek számára, amelyek értékteremtők lehetnének (Moore, 1995:402).

Korábban az új közszolgálatimenedzsment-teóriák a közérdek azonosítására az egyéni preferenciák aggregálását, összegzését alkalmazták közösségi igényként bemutattva. Sokan emlékszünk még a jóléti rendszerváltás blöffjére, amelyet ilyen módon építettek föl. Ez a módszer azonban sokszor jelentősen torzítva, manipulálva adta vissza a társadalom valós értékítéletét, ezért sokkal kifinomultabb módszerre volt szükség, amely az egyéni és közösségi preferenciákat közösségi mérlegelés és szavazás eredményeként azonosítja. Ez a „községi érték” megközelítés sajátja, amelyet számos országban is alkalmaznak.¹ A Nemzeti Konzultáció egyértelmű célja, hogy az ország számára legfontosabb, tervezett intézkedéseket a választópolgárokkal, a társadalommal folytatott közvetlen párbeszéd segítségével hozzák létre. A kezdetben a Miniszterelnökség, később a Miniszterelnöki Kabinetiroda által koordinált nemzeti konzultációs kérdőívek kiértékelését a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEK KH) végzi.

Az Alaptörvényről készült kérdőívre 2011 februárjában mintegy 920 ezer válasz érkezett. A 2011 májusában kiküldött, idősekkel, devizahitelekkel, közműszolgáltatásokkal, oktatási támogatásokkal kapcsolatos kérdéseket tartalmazó kérdőívet már több mint egymillióan küldték vissza. A 2012 szeptemberében kiküldött „gazdasági kérdőív” adózással, járulékokkal, a nagyvállalatokkal és közműcégekkel, a minimálbérrel és a nyugdíjakkal, valamint a devizahitelekkel kapcsolatos kérdéseket tartalmazott, és mintegy 700 ezren válaszoltak. A terrorizmussal, menekültekkel, bevándorlókkal, az Európai Unióval kapcsolatos kérdéseket tartalmazó kérdőívet 2015 májusában közel egymillióan töltötték ki.

A 2017 áprilisában szétküldött „Állítsuk meg Brüsszelt” című konzultációs kérdőív részvételi rekordot döntött, miután 1 millió 680 ezren küldték vissza (Magyar Idők,

2017). A Nemzeti Konzultáció egyértelmű célja ebben az esetben az volt, hogy a magyar kormány megismerje, a magyar emberek közül milyen sokan és mennyiben támogatják a kormánynak a brüsszeli döntéshozóktól eltérő álláspontját a rezsicsökkentés és a migránsok beengedése vonatkozásában. A magyar érdekeket a magyarok ismerik a legjobban, ezért volt Magyarország szempontjából döntő, hogy minél többen vegyenek részt a kormány által kezdeményezett Nemzeti Konzultációban.

A KARCSÚSÍTOTT KORMÁNYZÁS CÉLJA

A karcsúsított kormányzás célja, hogy a kormányzás eredményessége és hatékonysága az állampolgárok szolgálatában folyamatosan javuljon, a szolgáltatások nyújtása folyamatában a felesleges és nem hatékony elemeket kiszűrjék és megszüntessék (Miller, 2009), egyúttal egyre jobb és költséghatékonyabb szolgáltatások álljanak az állampolgárok rendelkezésére. Ez korántsem egyszerű feladat a gyakorlatban, hiszen például a kormányablakok számának növelése nyilvánvalóan csökkenteni tudja az ügyintézési időt, a várakozási időket és az egy ügyintézőre jutó ügyfelek számát, és mindez lehetőséget ad a minőség javítására is, mindeközben új kormányablakok létesítése akár jelentősen is megnövelheti a költségeket, ronthatja a költséghatékonyt. Ilyen módon a karcsúsított kormányzás technikáinak alkalmazása valójában az értékteremtés és értéknövelés egyik fő támogató eszköze a gyakorlatban.

A karcsúsított kormányzási technikákat tehát összességében akkor alkalmazzák helyesen, ha végeredményben a kormány kapacitásai bővülnek, és egységnyi ráfordítás felhasználásával több szolgáltatást képes nyújtani legalább ugyanolyan vagy a korábbinál jobb minőségi színvonalon. A karcsúsított kormányzás technikái alkalmazásának másik előnye, hogy a folyamatok egymáshoz kapcsolódásának jobb megértéséhez vezetnek, ennek következtében megkönnyítik a fejlesztendő elemek, területek gyorsabb azonosítását, és ennek eredményeként a fejlesztések végrehajtását is hatékonyabbá és gyorsabbá tehetik. Végeredményben pedig segíthetik egy folyamatos fejlesztéseket elősegítő kultúra létrejöttét (Waits, 2008).

A versenyképességük és a versenypozíciójuk megőrzése érdekében sokszor egyes globális cégek annak tudatában alakítják költségeik színvonalát, hogy tudják, a termékeik, szolgáltatásaik árát nem növelhetik, csak csökkenthetik. Ennek megfelelően számos, a gyártási folyamatok hatékonyságának és eredményességének javítására alkalmazott módszer (például a VSM, Kaizen, 5S, hat Sigma stb.) a közigazgatásban is sikerrel alkalmazható (Venegas, 2007). Ezt nevezik a szakemberek karcsúsított kormányzásnak. A magyar kormány felismerte, hogy mindezek a módszerek a közműszolgáltatások esetében is sikerrel alkalmazhatók. A karcsúsított kormányzás szempontjából Magyarországon kiemelkedő jelentőségű az úgynevezett rezsicsökkentés folyamata, amely révén számos közszolgáltatás költségeit sikerült csökkenteni, és markánsan csökkentek a közműtartozások is a rezsicsökkentés hatására.

A minél nagyobb eredmény elérése érdekében a magánkézbe adott közszolgáltatások irányítói a lehető legkisebb eszköz- és erőforrás-befektetésére töreksenek (pl. az alkalmazottak számának és a fejlesztési kiadásoknak a minimalizálása), és a lehető

legmagasabb áron adják szolgáltatásukat, amelyet általában a szolgáltatások díjának növelésével, más esetekben a szolgáltatások terjedelmének, minőségének és az igénybevevők körének csökkentésével, vagy mindezen módszerek együttes alkalmazásával érnek el. A szolgáltatások igazi értéke az adott közösség számára, az állampolgárok életminőségének javulása ettől kezdve teljesen érdektelenné válik. Mégis a közszolgáltatások fejlesztésének egyedüli eszközeiként az Európai Unió ma is csupán a privatizáció, a piacosítás, az energiaunió lehetőségét támogatja. Ezért volt itt az ideje, hogy nemzetközi téren és itthon is egyébként jól ismert és sok helyen sikerrel alkalmazott más típusú megoldások, így mindenképp a nonprofit szolgáltatások, az árak és a minőség a korábbiaknál sokkal szigorúbb szabályozása kapjon teret és lehetőséget annak érdekében, hogy ne a közszolgáltatók profitja, hanem a lakoságnál maradó jövedelem növekedjen. A magyar kormány ennek szellemében hosszú távú változásokat kíván végrehajtani, amelyek célja, hogy a szennyvíz-, ivóvíz-, gáz-, áramszolgáltatás, a távfűtés, hulladékkezelés és a közétkeztetés területén a közszolgáltatásokat nonprofit jelleggel biztosítsa az állam.

A REZSICSÖKKENTÉS CÉLJA ÉS ÉRTELME

A magyar lakosság körében a háztartások bevételeik 81%-át mindennapi kiadásokra, ezen belül is a legtöbb pénzt, kiadásaik 32%-át rezsiköltségekre, 31%-át élelmiszerekre kell kifizetniük. A közgazdaság-tudomány egyik legrégebbi tétele, az Engel-törvény szerint a háztartások esetében a magasabb életszínvonalhoz alacsonyabb élelmiszerkiadási arány tartozik. Ezért különösen az átlag alatti jövedelemmel rendelkező lakosság számára fontos az alapvető élelmiszerek áfájának csökkentése. Amely amellett, hogy több tízezer forintos megtakarítást jelent évente, egyúttal a megélhetés biztonságát garantálja a lakosság egy jelentős része számára.

A háztartások fogyasztási szerkezetének vizsgálatából azt is megtudhatjuk, hogy míg a 2005-ös adatfelvétel idején a kiadások egynegyedét tették ki a lakásfenntartással kapcsolatos költségek, addig 2012-re már a kiadások egyharmadát jelentette ez a tétel. A háztartások kiadásai közül a lakásfenntartással kapcsolatos kiadások drasztikusan növekedtek a 2012 előtti, nyolc éves időszakban. A 2010 előtti kormányok idején egyes közműszolgáltatóknak nyolc év alatt tizenöt-ször is lehetőségük volt áremelésre. Ennek eredményeként 2000 után az összes, a lakosság által használt energiafajta ára jobban nőtt, mint az átlagos árszínvonal. Leginkább a vezetékes gáz ára növekedett.

2007-ben Magyarországon akkor is kiugróan emelkedett a gáz ára, amikor a világon egyébként csökkent. Ennek eredményeként 2010-re Európában már hazánkban volt az egyik legmagasabb a gáz ára. Ezért kezdett bele a 2010-ben megalakult új kormány a rezsicsökkentési programjába. E program fő célkitűzése az lett, hogy a közművek terén a családok számára megfizethető ár alakuljon, és Európában a magyar családok juthassanak a legolcsóbban energiához. Minimális profitot természetesen kell biztosítani a közművállalkozóknak is, hogy kellő fedezetük legyen a szolgáltatások minőségének javítására és az ellátás biztonságának fenntartására, de nem minden korlát nélkül.

Magyarországon a rezsicsökkentés első üteme 2013. január elsejével indult. Ekkor 10 százalékkal csökkent a gáz, az áram és a távhő díja, és ezt az intézkedést további javaslatok, intézkedések követték a háztartási PB-gáz-palackok, a hulladékszállítás, a víz- és csatornadíjak, valamint a kéményseprés vonatkozásában. A rezsicsökkentést a parlament április 29-én törvényben rögzítette (1. táblázat).²

1. táblázat: A rezsicsökkentés lépései

Rezsicsökkentés (1., 2. és 3. ütem)								
	2013				2014			
	jan. 1.	júl. 1.	nov. 1.	összesen	ápr. 1.	szept. 1.	okt. 1.	összesen
Földgáz	-10%		-11,1%	-20%	-6,5%			-25,19%
Villany	-10%		-11,1%	-20%		-5,7%		-24,55%
Távhő	-10%		-11,1%	-20%			-3,3%	-22,63%
Víz + csatorna		-10%		-10%				-10%
PB-gáz		-10%		-10%				-10%
Hulladék		-10%		-10%				-10%
Kéményseprés		-10%		-10%				-10%
	1. ütem		2. ütem		3. ütem			

Forrás: Horváth, 2016:3

A Magyarországon végrehajtott rezsicsökkentő intézkedések eredményeként 2013-ban és 2014-ben három lépésben, összesen 25,19%-kal mérséklődött a földgáz, 24,55%-kal a villamos energia, 22,63%-kal a távhő ára. A víz- és csatornaszolgáltatás, a PB-gáz, a hulladékszolgáltatás és a kéményseprés díjai 10%-kal mérséklődtek.

Az Eurostat kimutatásai szerint az európai országok sorrendjében a földgázárak vonatkozásában hazánk 2010 első felében még a 17. helyen állt, 2016-ban azonban már nálunk volt a második legolcsóbb a földgáz ára (1. ábra). Az ábrán jól látható, hogy 2010-ről 2016-ra Dánia után Magyarországon volt a legnagyobb a gázárak csökkenése.

A villamos energia lakossági árai tekintetében az európai országok sorrendjében hazánk 2010 első felében még a 16. helyen állt, de 2016-ban már a 3. legolcsóbb volt. Nálunk a lakosság 2013. január 1-je és 2015. december 31-e között összesen 642 milliárd forintot takaríthatott meg a rezsicsökkentés hatására. A legtöbbet, 278 milliárd forintot a villanyszámlán spóroltak a fogyasztók, a földgáz esetében 240 milliárd forint volt a lakossági felhasználók összes megtakarítása. Jelenleg éves szinten a lakosság megtakarítása 268 milliárd forint. A Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal adatai alapján egy nyugdíjas házaspár éves megtakarítása 83–116 ezer forint között alakul, míg egy kétgyermekes családé éves szinten 109–112 ezer forint között mozog.

Hazánkban a legtöbbeket érintő lakhatási probléma a rezsí-, lakbér- és lakáshitel-elmaradás. Egy európai felmérés szerint a lakosság 26%-a, vagyis 2,6 millió ember háztartásának van befizetési hátraléka. Ez az esetek jóval nagyobb arányában takar

közműtartozást (2,3 millió fő), mint lakbér- vagy lakáshitel-elmaradást (680 ezer fő). A szegénységi küszöb alatt élők 63%-ának volt valamilyen típusú tartozása, amellyel az EU-ban a legrosszabb helyezést értük el 2013-ban (Koltai, 2014:6).

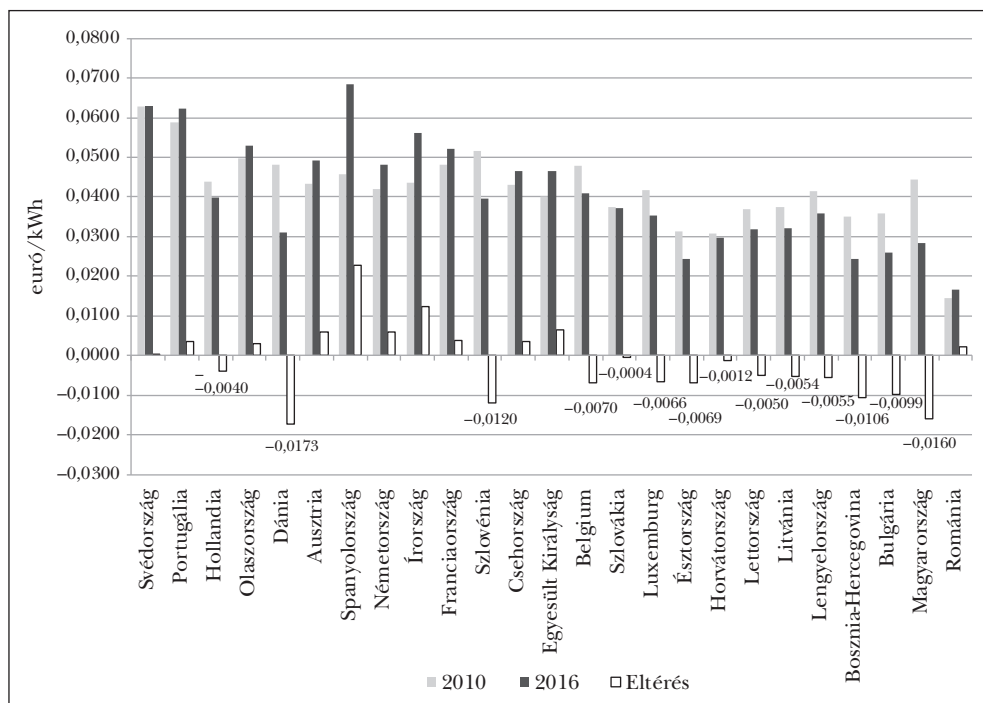
A rezsiköltségek csökkentése a korábban felhalmozott hátralékok alakulására is kedvező hatással volt. 2012-ről 2016-ra 48%-kal esett vissza a földgáz-, villany- és távhő-számla-tartozások összege (2. ábra).

Egyúttal mind a késedelembe esett háztartások, mind pedig a kikapcsolt felhasználók száma is jelentősen csökkent az elmúlt években. 2012-ről 2016-ra 45%-kal kevesebb lett a késedelembe esett háztartás, és 31%-kal lett kevesebb a kikapcsolt felhasználó (3. ábra).

ÁRAK BEFAGYASZTÁSA VERSUS ÁRSAPKA-SZABÁLYOZÁS

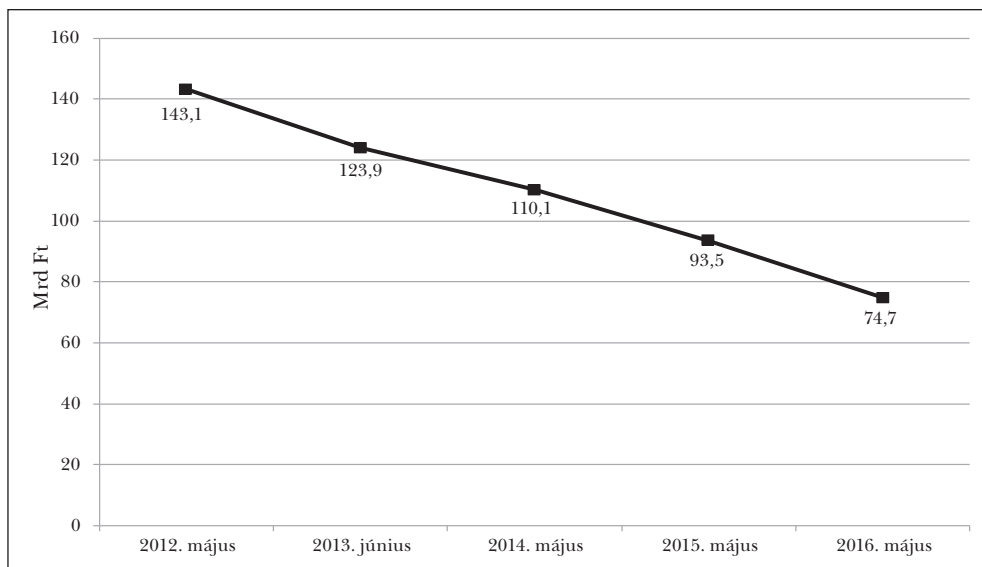
Nem ez az első eset, hogy külföldi országok átvesznek olyan kezdeményezéseket, amelyeket az Orbán-kormány valósított meg elsőként Európában. Az energia- és közműszolgáltatási szektor teljes privatizációja és az ennek nyomán meredeken emelkedő energiaár nem egyedülálló jelenség Európában, de a kontinens erős országai szigorú szabályokkal mindedig, úgy tűnt, kordában tudták tartani ezeket a szolgáltatókat. Mégis a lakosság jelentős részének szimpátiájától kísérvé, a magyarországi mintát követve, az energiaárak lefaragásával kampányolt a brit Munkáspárt a 2015-ös egyesült

1. ábra: Földgázárak változása a rezsicsökkentés előtt és után

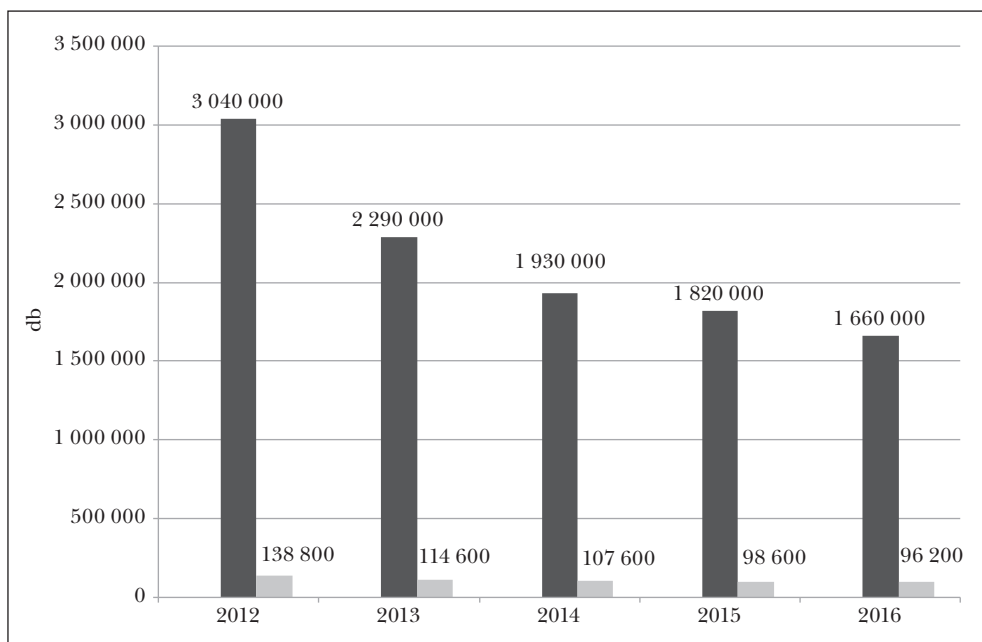
Forrás: Eurostat, 2007a

2. ábra: A díjhátralékok alakulása 2012 és 2016 között

Forrás: Saját szerkesztés Horváth, 2016:8 alapján

3. ábra: A késedelembe esett és a kikapcsolt lakossági felhasználók számának alakulása 2012 és 2016 között

Forrás: Saját szerkesztés Horváth, 2016:9 alapján

királtsági választások során. A brit Munkáspárt vezére a 2015-ös brit választások alkalmával megígérte a választóinak, hogy hús hónapra befagyasztaná a lakosság és a családi vállalkozások rezsi-költségeit, ha pártja kormányra kerülne. Ed Miliband szerint az energiacegék túl hosszú ideje számláznak az indokoltnál többet, és ezt azért tehetik meg, mert nincs megfelelő verseny a piacon. A politikus levélben sürgette az energiaszolgáltatókat, hogy segítsék valóra váltani terveit (Baker, 2015). Az energiaszolgáltató cégek azonban dühösen reagáltak az elképzelésre: szerintük egy ilyen döntés következtében akár áramkimaradások is bekövetkezhetnek.

A brit fogyasztói érdekvédelmi szervezetek szerint azonban Nagy-Britanniában egyre több kisnyugdíjas és alacsony jövedelmű család képtelen kifizetni a közműszámláit. A CMA 2016-os jelentésében megállapította, hogy az Egyesült Királyságban kikapcsolt belföldi energiafogyasztók 90 százaléka képtelen vagy nem hajlandó energiaszolgáltatót váltani (CMA, 2016). Vagyis a piaci mechanizmusok korántsem működnek megfelelően, és nem biztosítják a piaci helyzetükkel visszaélő szolgáltatók feletti megfelelő ellenőrzést, a lakosság érdekeinek magas szintű érvényesíthetőségét. Ezért nem véletlen, hogy a 2017. évi júniusi választásokon már nemcsak a Munkáspárt ígérte meg a brit választóknak, hogy megválasztásuk esetén megakadályozzák a háztartások energiakiadásainak növekedését, hanem a konzervatívok is. A konzervatív párt megígérte, ha nyer a júniusi választásokon, beavatkozik a gáz- és a villamosenergia-árak alakításába, és a brit háztartások kétharmadánál korlátozni fogja az árak emelésének lehetőségét. Mindazonáltal a jobboldali konzervatívok politikája némiképpen eltért a Munkáspártétól, mivel ők nem az árak befagyasztását, hanem egy új ársapka (price cap) jellegű szabályozás bevezetését ígérték meg a választóiknak. Véleményük szerint az ő elgondolásuk sokkal rugalmasabban lesz képes reagálni a piaci viszonyok változásaira. Egyes elemzők szerint ez a megoldás az egyik legnagyobb energiaszolgáltató cég esetében 332 millió fonttal csökkentené a cég profitját, és mintegy 4,2 millió fonttal a vezérigazgató éves jövedelmét. A Centrica 2016-ban rekordösszegű, 2,2 milliárd fontos adózás előtti profitra tett szert (Pickard–Thomas, 2017).

Egy másik érdekes fejlemény ebben az ügyben, hogy a nagy brit energiaszolgáltató cég, a Scottish and Southern Energy (SSE) a kirobbant vita kapcsán, 2016 novemberében vállalta, hogy legalább hat hónapig befagyasztja a standard gáz- és villamosenergia-árakat, egészen 2017 áprilisáig, ezzel mintegy 100 font megtakarítást lehetővé téve, és az egyik legalacsonyabb árat ajánlva a piacon a fogyasztóknak. A 8 millió fogyasztóval rendelkező SSE bejelentése meglepetésként érte a többi energiaszolgáltatót, hiszen a tél előtt sokkal inkább az árak további emelését várták. Ugyanakkor az SSE kezdeményezése a mai napig nem talált követőkre, a legtöbben nem is reagáltak a hírre, míg többen, mint a British Gas és Npower, valamint a francia EDF a szővívőjén keresztül csak annyit üzent, hogy cégük folyamatosan felülvizsgálja az árakat. Az újságírók szellemesen azzal zárták beszámolójukat, hogy amennyiben bármilyen új fejleményről érkezne hír a témában, haladéktalanul tájékoztatják a nyilvánosságot, de 2016 novemberére óta egyetlen új bejelentés sem érkezett más energiaszolgáltatóktól (Borrell, 2016).

Csehországban is megvalósult egy tízszázalékos mérséklés, s Bulgáriában és Németországban is sor került kisebb mértékű árcsökkentésekre (Magyar Nemzet, 2013). De

mindezek ellenére, Magyarországon kívül továbbra is a gáz- és villamosenergia-árak emelkedő trendje maradt a jellemző az Európai Unióban.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG A PIAC MINDENHATÓSÁGÁBAN HISZ

A Századvég kutatóintézet 2013. április 26. és 30. között telefonos, kérdőíves közvélemény-kutatást végzett, amelynek során 1000 véletlenszerűen kiválasztott személyt kérdeztek meg.³ E felmérés tanúsága szerint a magyar lakosság jelentős többsége találkozott a kormány rezsicsökkentő intézkedéseit ért kritikákkal, túlnyomó többségük (59%) nem érzi jogosnak ezeket a bírálatokat. E felmérés alapján az is elmondható, hogy a lakosság túlnyomó többsége (82 százaléka) az elhangzott kritikák után is ugyanannyira vagy jobban támogatja a rezsicsökkentést, mint korábban. Összességében tehát a Századvég 2013 áprilisában készített közvélemény-kutatása azt támasztotta alá, hogy a lakosság döntő többsége nem érzi jogosnak a rezsicsökkentést ért kritikákat, és az intézkedések lakossági támogatottsága továbbra is magas.

Az Európai Bizottság, az Európai Uniót létrehozó alapítók szellemével ellentétben, egyre több kérdésben akar a nemzetállamok feje fölött dönteni. A brüsszeli bürokraták el akarják venni a lehetőséget a nemzetállamoktól, hogy azok szuverén módon dönthessenek arról, hogy kontrollálják a közműszolgáltatásokat. Ez a kérdéskör azért kapott helyet a konzultációban, mert *Energiaunió* címmel az Európai Bizottság olyan javaslatot tett le az asztalra, amely kivenné az áramár meghatározásának jogát a tagállamok kezéből (Magyarország Kormánya, 2017). Brüsszel javaslata értelmében a tagállamoknak ütemtervet kellene készíteniük „az összes szabályozott díjtétel feloldására”. Ez gyakorlatilag a rezsicsökkentés végét jelentené, és azt is, hogy a nagyvállalatok újra szabad kezet kapnának a rezsidijak meghatározásában. Ez az elképzelés a magyar családok helyett újra a multiknak kedvezne, ezért a kormány határozottan ellenzi.

Az Európai Bizottság, úgy tűnik, a tények ellenére csak a piac mindenhatóságában hajlandó hinni, és egyelőre semmilyen egyéb alternatív megoldást nem kíván megfontolni. Az Európai Unió az üzletágban érdekelt magáncégek támogatására 2015 decemberében támadást indított a magyar rezsicsökkentés folyamata ellen, amelynek előkészítése gyanánt több uniós államot is hasonló vizsgálat alá vontak (Somogyi, 2015). Az ítélet gyakorlatilag megszületett: a vizsgálat elindításakor a vizsgált államok erőfőlnyűkkel visszaélve úgy léptek föl, hogy veszélybe sodorták a magán-közszolgáltató cégek fennmaradását. Az EU mindaddig még egyetlen kötelezettségszegési eljárást sem indított olyan magán-energia- vagy közszolgáltató ellen, amely visszaélt az erőfőlnyűvel, sőt mi több, megkárosította a fogyasztókat, például túlszámlázás vagy felesleges, pazarló költségeinek áthárítása révén.

Az Európai Bizottság írásos állásfoglalásában kimondja, hogy a piaci liberalizáció alacsonyabb árakat jelent. Ezzel szemben az Európai Bizottság saját korábbi jelentéseiből világosan kiderül, hogy az áram lakossági fogyasztói árai 2010 és 2015 között átlagosan 20 százalékkal növekedtek az uniós országokban (az Egyesült Királyságban 50 százalékkal, Portugáliában 37 százalékkal). A lakossági gázárak esetében még rosszabb a helyzet: öt év alatt átlagosan 25 százalékkal nőttek a fogyasztói árak az Európai

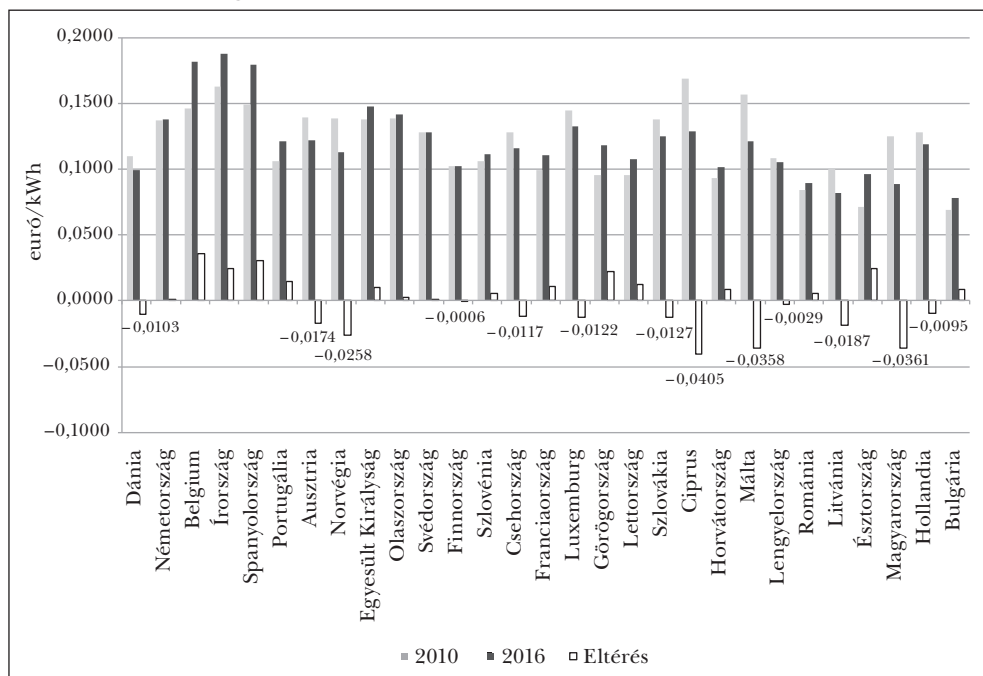
Unióban (Spanyolországban például 72 százalékkal). Eközben Magyarországon csökkentek a legnagyobb mértékben a rezsiköltségek Európában (European Commission, 2014:33).

Az Európai Unió álláspontját képviselő hazai szakértők szerint, a központilag vezérelt rezsi csökkenés kevésbé sikeres, mint az Unió által erőltetett piaci koordináció. Véleményük szerint Csehországhoz és Szlovéniához képest, amelyek teljes egészében liberalizálták a lakossági piacot, a magyar árak csökkentek legnagyobb mértékben, de nominálisan alig alacsonyabbak, mint azokban az országokban, ahol teljesen liberalizálták az árakat (Felsmann, 2016).

Ezzel szemben az az igazság, hogy az Európai Unióban jelenleg a legmagasabbak az energiaárak a világon, és különösen azokban az országokban, ahol teljes mértékben liberalizálták a piacot. Az utóbbi években éppen ezekben az országokban nőttek a legnagyobb mértékben az árak, például az Egyesült Királyságban több mint 50 százalékkal.

Kaja Kallas észt képviselő szerint nekik már van tapasztalatuk az EU által javasolt rendszerrel, amely véleménye szerint náluk a rezszi csökkenését eredményezte (Hír TV, 2017). Kétségtelen, hogy európai összehasonlításban az észt villamosenergia-ár 2016-ban a harmadik legalacsonyabb volt, ugyanakkor 2010-ben még a második legalacsonyabb. Tehát valójában a pozíciójuk nem javult, hanem romlott, ezzel szemben Magyarországé jelentősen javult. A 4. ábrán jól látható, mely országokban csökkentek az árak, és milyen mértékben.

4. ábra: Villamosenergia-árak a rezsi csökkenés előtt és után

Forrás: Eurostat, 2007b

A rezsicsökkentés legtöbbször a szolgáltatók extraprofitjának kárára történik, ezért harcolnak a szolgáltatók ellene minden eszközzel, az Európai Unió vezető politikusait, egyes intézményeinek vezetőit és érdekeiket érvényesíteni kész szakembereket, újságírókat is bevonva, külföldön és belföldön egyaránt. Az Európai Unió bürokratái a közműszolgáltatók lobbistáinak nyomására totális támadást készítettek elő. Olyan egységes uniós szabályozást kívánnak bevezetni, amely révén mindenféle árszabályozás, árkorlátozás lehetőségét megszüntetnék a tagországok számára. Így a közműszolgáltatók a profitjuk akár korlátlan emelése érdekében évente többször is emelhetnék a gáz, az áram és más közművek árát a fogyasztók kárára. Ismét oda juthatnánk, ahová a 2010 előtti kormányok idején: drasztikusan megemelkednének a rezsiköltségeink, rezsizsámláink, kevesebbet tehetnénk félre, költhetnénk életminőségünk javítására, tudásunk megújítására, egészségesebb életmódra, rekreációra, pihenésre, szabad időnk tartalmasabb eltöltésére.

Valószínűleg nem minden EU-tagország képes arra, amire Magyarország, hogy állami szabályozással tegye olcsóbbá az energia árát a háztartások, később az ipar, majd a gazdaság egésze számára. De nyilvánvalóan nem szeretnénk, hogy elvegyék tőlünk azokat az eszközöket, amelyekkel jelentős eredményeket tudtunk elérni. Ezért Magyarországnak a leghatározottabban ki kell állnia az eddig követett álláspontja mellett, és nem szabad lemondania az energiaárak állami szabályozásának eszközeiről, ki kell állnia a rezsicsökkentés folyamata mellett. Ha a jövőben Európában valóban létrejön egy olyan egységes energiapiac, amely a fogyasztók számára az árak csökkenését hozza, akkor Magyarország számára is vonzó lehet egy ilyen gazdasági környezet kialakítani. Addig azonban az Európai Bizottságnak kellene bizonyítania, hogy képes állampolgárai érdekeit megvédeni egy szűk lobbicsoport profitérdekeivel szemben. A jövőben fel kell lépnie az olyan magán-energia- és közszolgáltatók ellen, amelyek visszaélnek erőfölényükkel, és túlszámlázással vagy felesleges, pazarló költségeik áthárítása révén megkárosítják a fogyasztókat.

JEGYZETEK

¹ Például az Egyesült Királyságban, lásd erről részletesebben Mulgan, 2008 művében.

² Lásd részletesebben a 2013. évi LIV. törvényt a rezsicsökkentés végrehajtásáról.

³ Az elemzésben közölt adatok legfeljebb plusz-mínusz 3,2 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország felnőtt lakosságának a megkérdezése eredményezett volna (Századvég, 2013).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baker, Keith (2015): Metagovernance risk and nuclear power in Britain. In: *Multi-Level Governance: the Missing Linkages*. Szerk. Edoardo Ongaro, Emerald Group Publishing, Bingley, 247–271.
- Borrell, Lucinda (2016): SSE freezes energy prices until April 2017 – but you can slash bills by switching. *MoneySavingExpert.com*, 18 November, www.moneysavingexpert.com/news/energy/2016/11/sse-freezes-prices-until-april-2017 (Letöltés: 2017. június 12.).
- CMA (2016): *Energy market investigation*. Final Report, 24 June 2016, Competition & Market Authority.
- Cole, Martin – Parston, Greg (2006): *Unlocking Public Value. A New Model for Achieving High Performance in Public Service Organizations*. John Wiley & Sons, Canada, 188.

- European Commission (2014): *Trends and Developments in European Energy Markets 2014*. Commission staff working document, Brussels, 13.10.2014. SWD (2014) 310 final, 33.
- Eurostat (2007a): *Gas prices for domestic consumers – bi-annual data (from 2007 onwards)*. [nrg_pc_202].
- Eurostat (2007b): *Electricity prices for domestic consumers – bi-annual data (from 2007 onwards)*. [nrg_pc_204].
- Felsmann Balázs (2016): *Az európai energiaunió és hatásai Magyarországra*. „Energiaunió – a jövő” konferencia, Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, Zalaegerszeg, 2016. október 21., <http://docplayer.hu/41682319-Az-europai-energiauniio-es-hatasai-magyarorszagra.html> (Letöltés: 2017. június 14.).
- Feser, Edward J. (2007): Globalization, regional economic policy and research. In: *Globalization and Regional Economic Modeling*. Eds. Russel Cooper, Kieran Donaghy, Geoffrey Hewings, Springer Verlag, Heidelberg.
- Hír TV (2017): „A rezsicsökkentés blöff”, az uniós rendszer működik. <http://hirtv.hu/hirtvkulfold/a-rezsicsokkentes-bloff-az-unios-rendszer-mukodik-1388965> (Letöltés: 2017. június 14.).
- Horváth Zoltán (2016): *A rezsicsökkentés eredményei*. VDSZ konferencia, Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Budapest, 2016. december 1.
- Koltai Luca (szerk.) (2014): *Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2013*. Habitat for Humanity Magyarország, 6.
- Magyar Idők (2017): Részvételi rekordot hozott a Nemzeti Konzultáció. *Magyar Idők*, május 31., <http://magyaridok.hu/belfold/reszveteli-rekordot-hozott-a-nemzeti-konzultacio-1771627/> (Letöltés: 2017. június 13.).
- Magyar Nemzet (2013): Rezsicsökkentés: magyar mintára segítenek a briteken. *Magyar Nemzet*, szeptember 26., <https://mno.hu/belfold/rezsicsokkentes-magyar-mintara-segitenek-a-briteken-1186533> (Letöltés: 2017. június 9.).
- Magyarország Kormánya (2017): *Összefoglaló a Nemzeti Konzultáció kérdéseivel kapcsolatban*. www.kormany.hu/download/d/1d/01000/Nemzeti%20Konzult%C3%A1ci%C3%B3.pdf (Letöltés: 2017. június 14.).
- Miller, Ken (2009): The Promise of Going Lean. *Governing*, May 21.
- Moore, Mark H. (1995): *Creating Public Value. Strategic Management in Government*. Harvard University Press, Cambridge, MA, 402.
- Mulgan, Geof (2008): *Public value, reform and innovation*. Prime Minister’s Strategy Unit.
- Novoszáth Péter (2011): A közszolgálati menedzsment legújabb irányzata: a közösségi értékteremtés. *Gazdasági Élet és Társadalom*, 3. évf., 1–2. sz., 341–357.
- OECD (2010): *Economic Globalization Indicators 2010*. OECD Publishing, Paris.
- Pickard, Jim – Thomas, Nathalie (2017): Conservatives promise to cap prices in UK energy market. *Financial Times*, April 23, www.ft.com/content/d6f949e2-280b-11e7-bc4b-5528796fe35c (Letöltés: 2017. június 9.).
- Somogyi Orsolya (2015): Megvédi a kormány a rezsicsökkentést. *Magyar Idők*, december 3.
- Századvég (2013): *A többség a bírálatok ellenére is támogatja a rezsicsökkentést*. www.szazadveg.hu/hu/kutatasok/az-alapitvany-kutatasai/elemzesek-publikaciok/a-tobbseg-a-biralatok-ellenere-is-tamogatja-a-rezsicsokkentes (Letöltés: 2017. június 9.).
- Venegas, Carlos (2007): *Flow in the Office. Implementing and Sustaining Lean Improvements*. Productivity Press, New York.
- Waits, Carl (2008): *Performance is the best Politics. How to create high-performance government using Lean Six Sigma*. HPG Press.